

פורים במוצאי שבת

סעודה שלישית:

אם נמשכה סעודה שלישית עד הלילה – האם יאמר גם "על הנסים"? במציאות דומה, כשחל ראש חודש במוצאי שבת, ישנן כמה שיטות: יאמר רצה בלבד, יאמר יעלה ויבוא בלבד, יאמר שניהם. אולם, במקרה שלנו, כתב המשנה ברורה (קפ"ח, ס"ק לג) שיאמר "רצה" בלבד, ולא יאמר "על הנסים", כיוון שהזכרת המאורע בחנוכה ובפורים היא רשות.

ייתכן להוסיף טעם: יש כאלו הסבורים שבשבת ניתן לומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא, כי תחילה היתה שבת ואחר כך מגיעים לראש חודש (עייין אשל אברהם מבוטשטש, קפ"ח, ותרצ"ה, א. ויש שכתבו להרהר "ברוך המבדיל" בין רצה ליעלה ויבוא). אולם, בחנוכה ובפורים אמירת "על הנסים" קודמת לאמירת "רצה", וממילא הסדר איננו תואם.

האם ניתן ללמוד ולהכין את המגילה בשבת לצורך מוצאי שבת?

בשדה חמד (ה') דן בעניין זה, והוא כותב שברור שמותר להכינה בשבת. טעם הדבר: כשאדם לומד את המגילה, עצם הלימוד הוא תועלת בפני עצמה, ולכן יש בכך תועלת כבר בשבת עצמה! וכך דעת הגרשז"א (בשש"כ, כ"ח, הע' קסט).

האם ניתן להביא את המגילה בשבת לבית הכנסת (לצורך מוצאי שבת)? במקום שיש עירוב, ואין בעיה של טלטול האם ניתן להביא את המגילה בשבת? במחצית השקל (תרפ"ח) החמיר בכך, וכן כתב גם בחיי אדם. לדעתם, הבאת המגילה בשבת נחשבת כהכנה מקודש לחול.

בשערי תשובה כותב שאם לא הביא את המגילה לפני שבת, יכול להביאה לאחר שתחשך, וייתכן שיכול להביא בשבת, אם ילמד ממנה קצת גם ביום, וכך כתב גם בערוך השלחן (תרצ"ג, ג. אפשרות כזו מעלה גם במחצית השקל). למעשה, הדבר הרצוי ביותר הוא לדחות מעט את ערבית, כך שכל הציבור יוכל לומר בביתו "ברוך המבדיל בין קודש לחול", ואז לקחת את המגילה לבית הכנסת (והילדים יוכלו להתחפש ולהביא רעשנים).

מתי עושים הבדלה?

נחלקו הראשונים האם יש לעשות הבדלה לפני קריאת המגילה (אשכול, ספר המאורות, כל בו בשם ר"ח וראב"ד) או לאחריה (כל בו, אגודה בשם הרוקח ועוד).

מצד אחד, ישנו עניין לאחר את ההבדלה עד כמה שניתן, שהרי מאחרין לצאת מן השבת (לבוש תרצ"ג ס"ק א; גר"א ס"ק ג). מאידך, כיוון שנהנה מאור הנר, הרי ראוי לברך קודם את ברכת הנר (ספר המאורות; כל בו).

להלכה פסק הרמ"א (תרצ"ג, א) שיש לקרוא את המגילה ואחר כך להבדיל, וכן מנהג האשכנזים (מ"ב ס"ק ב; ערוה"ש סעיף ג; לוח א"י).

דעת השו"ע לא ברורה (ב"י תרצ"ג הביא את שני המנהגים; ובסוף סימן רצ"ח, נראה שניתן להבדיל לאחר הקריאה) ובספרדים מצאנו כמה מנהגים: להבדיל לפני המגילה (פרי חדש; מאמר מרדכי); להבדיל לאחר המגילה (שכנה"ג). המנהג הרווח אצל הספרדים הוא מנהג בניינים: לברך "מאורי האש" לפני הקריאה, ואילו את שאר ההבדלה לאחר הקריאה (ברכי יוסף ס"ק א; בית דוד תצא; שלחן גבוה ס"ק ד. ועיין גם בחזון עובדיה עמ' סז, ובכף החיים ס"ק יא).

ומי שקורא בביתו נוהג לעשות הבדלה ואחר כך לקרוא את המגילה (דעת תורה תרצ"ג; כף החיים ס"ק ט בשם בגדי ישע).

אמירת ויהי נועם ו"ואתה קדוש":

בעל שיבולי הלקט (קצ"ט) כותב בשם רב עמרם גאון, שאין אומרים ויהי נועם בפורים במוצ"ש. אולם, הוא כותב שנוהגים לומר, וכך דעת רוב הראשונים (סדור רש"י שכ"ט; רוקח ר"מ, אבודרהם, מהרי"ל, ועוד), כפי שנוהגים גם כשפורים חל באמצע השבוע, כי פורים מותר במלאכה מצד הדין (למרות שנוהגים שלא ללכת לעבודה). וכך נפסק בשו"ע (תרצ"ג, א).

סדר התפילה לאשכנזים: ערבית, מגילה, ויהי נועם, ואתה קדוש, הבדלה בבית הכנסת [לנוהגים בכל מוצ"ש בביהכ"נ], עלינו לשבח, הבדלה בבית. סדר התפילה לספרדים (כף החיים ס"ק ו; חזון עובדיה עמ' קו): ערבית, ויהי נועם ותחילת "ובא לציון" עד "ואתה קדוש", ברכת הנר, מגילה, ואתה קדוש, יתר ההבדלה ללא ברכת הנר.

לסיכום – פורים במוצאי שבת:

- א. בסעודה שלישית שנמשכה ללילה – אין אומרים "על הנסים".
- ב. מותר לקרוא ולהתכונן להכנת המגילה בשבת.
- ג. מאחרים את תפילת ערבית במוצ"ש. בזמן מוצאי שבת (או חמש דקות קודם) אומרים "ברוך המבדיל בין קודש לחול", לוקחים את המגילה, הילדים יכולים להתחפש ולקחת רעשנים והולכים לבית הכנסת.
- ד. הבדלה נעשית לאחר קריאת המגילה (רבים מן הספרדים מברכים על הנר לפני המגילה, ואת שאר ההבדלה לאחריה).
- ה. סדר התפילה: ערבית, מגילה, ויהי נועם, ואתה קדוש, הבדלה [לנוהגים בכל מוצ"ש בביהכ"נ], עלינו, הבדלה בבית (ספרדים אומרים ויהי נועם וברכת הנר לפני המגילה, ו"ואתה קדוש" לאחריה).